

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

7. Цивільний процес : навч. посіб. / [А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук та ін.] ; за ред. Ю. В. Білоусова. — К. : Прецедент, 2005. — 293 с.
8. Цивільний процес України : акад. курс / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. В. Гетманцев та ін.] ; за ред. С. Я. Фурси. — К. : Вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2009. — С. 603.
9. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан. — К. : Інюре, 2005. — С. 42.
10. Ярков В. В. Гражданский процесс : пособие / В. В. Ярков. — 5-е изд., перераб. — М. : Волтер-Клувер, 2004. — С. 720.
11. Яручик В. В. Позов — процесуальний засіб порушення цивільної справи в суді [Електронний ресурс] / В. В. Яручик. — 2015. — Режим доступу: <http://jurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/civ-proces/72.php>.

Апалькова І. С.

*к. ю. н., асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗНАЧЕННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Однією з проблем, що існують в цивільному судочинстві, є проблема забезпечення єдності судової практики, тобто однаково правильного застосування всіма судами України певних норм матеріального чи процесуального закону.

Судове рішення, що ґрунтується на неправильному застосуванні закону, вступає в колізію з ним. Ще давньоримське право стояло на тому, що у подібних справах виносяться однакові рішення (*de similibus idem est iudicium* — лат.), і вважалося, що найбільш нестерпним у праві є те, що ці справи вирішуються судами по-різному (*nihil in lege intolerabilus est, eandem rem diverso jure conseri* — лат.) [1].

Саме уніфікована судова практика дозволяє, з однієї сторони, подолати неоднакове застосування судами певної норми закону, визначити оптимальний порядок вирішення справи у конкретних обставинах, який би максимально відповідав букві та духу застосованої судом норми, усунути судові помилки, та в цілому вдосконалити правозастосовну діяльність судів, а з іншої — підвищити довіру населення до судових рішень та судової системи в цілому. Далеко не остання роль у цьому питанні відведена Верховному Суду України. В. В. Сердюк справедливо відзна-

час, що завдання забезпечення єдності судової практики має включатися у сферу пріоритетів Верховного Суду України [2].

У вітчизняній юридичній літературі «судова практика» трактується як:

а) сукупність формально визначених, усталених приписів загально-го характеру (право положень), які виникають і формуються в процесі застосування судами неоднозначних чи занадто широко сформульованих норм законодавства, або в ході заповнення судами прогалин в праві [3];

б) взаємопов'язаність діяльності судів і результатів цієї діяльності, виражених у нових правоположеннях, вироблених судовою владою та закріплених у рішеннях із конкретних справ і/чи в актах із сукупності однотипних конкретних судових справ [4];

в) два аспекти судової практики: загальна діяльність із відправлення правосуддя і як результат такої діяльності [5].

Відносно дослідження напрямів забезпечення єдності судової практики вбачається найбільш перспективним саме останній підхід до розуміння терміну «судова практика», тобто як практична діяльність судів щодо відправлення правосуддя та результат такої діяльності, який втілюється у конкретних судових рішеннях. Звичайно, найбільше значення має саме кінцевий результат судового розгляду справи, тобто певний акт правосуддя, яким вирішується по суті правовий спір між сторонами судового процесу та який містить обов'язкові приписи, положення, сформульовані внаслідок правозастосовної діяльності суду. Втім його не можна розглядати у відриві від процесуальної діяльності суду в процесі розгляду і вирішення справи, оскільки саме той «шлях», яким йшов суд до кінцевої мети може показати всі недоліки судової діяльності та допоможе встановити причину неправильного вирішення справи, ухвалення незаконного та/чи необґрунтованого рішення.

До форм судової практики в юридичній літературі відносять: 1) рішення судів різних інстанцій з розгляду конкретних цивільних справ, у яких об'єктивується досвід застосування матеріального і процесуального законодавства; 2) рішення вищих судових інстанцій у конкретних справах, але у тих випадках, коли у практиці судочинства немає однозначного розуміння та тлумачення матеріальних або процесуальних норм; 3) рішення вищих судів щодо тлумачення та застосування матеріального і процесуального законодавства, які за своєю юридичною силою є обов'язковими для нижчих судів; 4) специфічні акти судів найвищого рівня, у яких даються роз'яснення із застосування чинного законодавства.

Значення уніфікованої судової практики полягає у наступному:

- уніфікованість судової практики сприяє рівності осіб;
- єдина судова практика сприяє стабільності правової системи, а стабільність, у свою чергу, породжує передбачуваність і, в той же час, забезпечує правову певність для людей, які звертаються до судів за захистом своїх прав;

- постановляючи рішення у справах, суди не просто застосовують правові норми, але й приймають рішення етичного характеру і такі, що стосуються суспільних цінностей. Єдина судова практика показує, яким суспільним цінностям суди віддають перевагу і які суспільні інтереси вважаються найважливішими. Отже, якщо судовій практиці бракуватиме єдності, то громадянам не буде зрозуміло, яким цінностям суди віддають перевагу;

- неоднакова судова практика руйнує авторитет судівництва і не сприяє довірі населення до органів судової влади;

- єдність судової практики допомагає зменшити навантаження на суди, бо коли люди знають, як у судах вирішувались подібні справи, то, наприклад, зможуть зрозуміти безперспективність судового провадження та утриматись від звернення до суду у певних випадках;

- єдина судова практика зменшує вірогідність оскарження судового рішення через передбачуваність позиції суду вищої інстанції щодо обставин по справі.

Головна ж мета забезпечення єдності судової практики не стільки однакове, скільки правильне застосування судами законодавства. Тобто таке застосування повинне відповідати закладеному у нього змісту.

Підтримання єдності судової практики, як правило, є однією з головних функцій найвищого судового органу тієї чи іншої держави. У п. 71 Висновку № 11 (2008) консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень [18] відзначається, що за допомогою власної практики дослідження судової практики судів та щорічних звітів вищі суди можуть сприяти поліпшенню якості судових рішень та їх оцінювання. У цьому плані особливо важливо, щоб практика вищих судів була чіткою, послідовною й сталою. Вищі суди можуть також сприяти поліпшенню якості судових рішень, розробляючи рекомендації для судів нижчого рівня, привертаючи їхню увагу до принципів, що застосовуються згідно з існуючою практикою.

В Україні склалася ситуація, коли судову практику нижчих судів (місцевих та апеляційних) узагальнюють та корегують у межах певної юрисдикції відповідні вищі спеціалізовані суди, а Верховний Суд Укра-

їни корегує вже практику самих вищих спеціалізованих судів, як кожного окремо, так і їх спільну практику щодо застосування одних і тих самих норм матеріального права у їх застосуванні до подібних правовідносин. Однак корегуючи практику вищих спеціалізованих судів, Верховний Суд України, водночас, спрямовує й практику усіх судів нижчих ланок судової системи шляхом ухвалення постанов у конкретних справах, положення яких є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. При цьому процесуальний закон зобов'язує суди привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України.

Крім того, на підставі аналізу судової статистики, вивчення і узагальнення судової практики у справах, розглянутих судовою палатою, Верховний Суд України видає узагальнення судової практики у конкретних категоріях справ, у яких на підставі аналізу норм чинного законодавства та судової практики нижчим судам надаються рекомендації щодо застосування норм матеріального та процесуального законодавства в проблемних ситуаціях.

Л і т е р а т у р а

1. Лилак Д. Д. Судочинство і проблеми суддівської правотворчості // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 3 (37). — С. 63–68.
2. Сердюк В. В. Єдність судової системи в контексті судово-правової реформи // Юридичний вісник України. — 2008. — № 5. — С. 7.
3. Малишев Б. В. Судова практика: поняття, ознаки, структура // Часопис Київського університету права. — 2005. — № 2. — С. 22–26.
4. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Хорошковська Дарина Юріївна. — К., 2006. — 20 с.
5. Радиш Д. Ю. Щодо деяких загальнотеоретичних аспектів поняття судової практики // Наукові записки НаУКМА. — 2003. — Т. 21 : Юридичні науки. — С. 24–27.